

ارتباط عملکرد خانواده با مسئولیت پذیری و ارضای نیازهای روانی پایه دانش آموزان پسر دبیرستانی

Relationship of Family Function with Responsibility and Satisfaction of Basic Psychological Needs of High School Male Students

H.Tehrani Moghadam, M.A.

Master of Educational Psychology, Central Tehran Branch,
Islamic Azad University, Tehran, Iran

M. M. Shariat Bagheri, Ph.D.

Psychology Department, Marvdasht Branch, Islamic Azad
University, Shiraz, Iran

حامد طهرانی مقدم

کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، واحد تهران
مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

محمد مهدی شریعت باقری ✉

گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی،
مرودشت

دریافت مقاله: ۹۶/۹/۲۸

دریافت نسخه اصلاح شده: ۹۷/۳/۱۳

پذیرش مقاله: ۹۷/۰۴/۱۰

Abstract

The purpose of this study is to investigate the relationship between family function and accountability and satisfaction of basic psychological needs of male high school students. In this descriptive study, the correlation between the statistical population of male high school students in district 1 of Tehran was 362 based on the Cochran formula. A random cluster sampling method was used. For this purpose, all male high school boys in the first district of Tehran were selected from 5 schools and two classes were randomly selected from each school. Then, students from these classes were randomly assigned to students Sample titles were selected (meaningless sentence).

✉ Corresponding author, Department of Psychology,
Faculty of Psychology and Education, Marvdasht
Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.
Email: drshariat1349@miau.ac.ir

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی رابطه عملکرد خانواده با مسئولیت‌پذیری و ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان پسر دبیرستانی انجام شد. در این پژوهش توصیفی پیمایشی و از نوع همبستگی جامعه آماری دانش‌آموزان پسر دبیرستانی منطقه ۱ شهر تهران بودند که بر اساس فرمول کوکران ۳۶۲ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای بود. بدین منظور از کل دبیرستان‌های دولتی پسرانه منطقه ۱ شهر تهران ۵ مدرسه و از هر مدرسه دو کلاس به تصادف انتخاب و سپس از دانش‌آموزانی که در این کلاس‌ها حضور داشتند، به صورت تصادفی ساده دانش‌آموزان به عنوان نمونه انتخاب شدند.

✉ نویسنده مسئول: شیراز، مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده
علوم تربیتی و روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی.
پست الکترونیکی: drshariat1349@miau.ac.ir

Epstein, Baldwin, and Bishop (1983) Family Functioning Questionnaire (FFQ) based on McMaster's model, Nemati's Responsiveness (2008) and Satisfaction with Desi and Ryan's Psychological Needs (2000) were used.

The results showed that there is a positive and significant relationship between family function and its six dimensions (problem solving, communication, roles and responsibilities, behavior blending, behavior control, emotional responsiveness) with responsibility and satisfaction of the students' basic psychological needs.

Keywords: Family Function, Responsibility, Basic psychological Needs, Students.

از سه پرسشنامه سنجش عملکرد خانواده (FAD) اپستاین، بالدوین و بیشاپ (۱۹۸۳) بر مبنای مدل مک مستر، مسئولیت‌پذیری نعمتی (۱۳۸۷) و ارضای نیازهای روانی دسی و رایان (۲۰۰۰) استفاده شد. نتایج نشان داد بین عملکرد خانواده و ابعاد شش‌گانه آن (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها و مسئولیت‌ها، آمیختگی رفتار، کنترل رفتار، پاسخگویی عاطفی) با مسئولیت‌پذیری و ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: عملکرد خانواده، مسئولیت‌پذیری، ارضای نیازهای روانی پایه، دانش‌آموزان

مقدمه

یکی از ویژگی‌های شخصیتی انسان مسئولیت‌پذیری است که زمینه‌ساز بسیاری از موفقیت‌های فرد در زندگی است (مک دونالد^۱، ۲۰۱۸). احساس مسئولیت یک امر ذاتی نیست، بلکه این ویژگی در متن خانواده و روابط اجتماعی و تعاملاتی که فرد با دیگران دارد، امکان رشد می‌یابد (نوروزی، ۱۳۸۲). مسئولیت‌پذیری یک انتخاب آگاهانه و بدون اجبار در تعیین رفتار خود و چگونگی رفتار با دیگران در مناسبات اجتماعی است (اسکارتی، راییت، پاسکال و گاتیریز^۲، ۲۰۱۵). نتایج پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند که رفتار مسئولانه در روابط بین‌فردی سبب انعطاف‌پذیری و سازگاری اجتماعی و رفتار غیرمسئولانه موجبات رفتار خودخواهانه و اغتشاش در مناسبات اجتماعی را فراهم می‌سازد (ایقول، قوده‌می، وانگ و کواک^۳، ۲۰۱۶؛ وگتلین^۴، ۲۰۱۶). روانکاوان، مسئولیت‌پذیر شدن فرزندان را در گرو شناخت توانایی آن‌ها و در گام بعدی واگذاری نقش فعال در جهت پیشبرد اهداف خانواده می‌دانند (سهیلی، ۱۳۸۷).

امروزه یکی از رویکردهای انگیزشی بر مبنای نظریه خودتعیین‌گری^۵ دسی و رایان^۶ (۲۰۰۲-۱۹۸۵) مطرح شده است. تمرکز عمده این نظریه بر انگیزه درونی، بیرونی و پرداختن به سه نیاز پایه (نیاز به خودمختاری، احساس شایستگی و ارتباط) در انسان است. این نظریه ادعان می‌دارد که انسان‌ها یا به خاطر انگیزش درونی و یا به خاطر انگیزش بیرونی برانگیخته می‌شوند. انگیزش درونی به انجام عملی به خاطر لذت یا علاقه درونی به چیزی در پی ارضای سه نیاز روانی پایه شامل خودمختاری، شایستگی و ارتباط با دیگران است (دسی و رایان، ۲۰۰۰). تحقیقات نشان داده که ارضای نیازهای روانی پایه از طریق فرایندهای نظم‌دهی سبب انگیزش درونی و رفتار خودتعیین‌گر می‌شود که با عملکرد مؤثر فرد و بهزیستی روان‌شناختی او ارتباط دارد (جانگ، کیم، ریو^۷، ۲۰۱۶ و دسی و رایان، ۲۰۰۰).

طبق نظریه خودتعیین‌گری، نوسانات در میزان ارضای نیاز، به طور مستقیم نوسانات بهزیستی شخص را پیش‌بینی می‌کند (لاول^۸ و همکاران، ۲۰۱۶). نیازهای انسان شرایط خاصی را برای سلامت روان‌شناختی یا بهزیستی طلب می‌کنند و ارضای آن‌ها به شرایط حمایت‌کننده نیاز دارد (جانگ، کیم، ریو، ۲۰۱۶). این سه نیاز روانی پایه، فطری هستند و همان‌طور که انسان‌ها با نیاز به آب و غذا به دنیا می‌آیند، با نیاز به خودمختاری، شایستگی و ارتباط متولد می‌شوند و بنابراین همانند نیازهای فیزیولوژیکی، عدم برآورده کردن آن‌ها سبب اختلال در روند زندگی می‌شود. در واقع بیماران روانی مانند افراد افسرده و مضطرب معمولاً افرادی هستند که احساس تنهایی، عدم شایستگی و فشار روانی می‌کنند و یکی از دلایل اصلی بیمار شدن این افراد اختلال در ارضای نیازهای آن‌ها است. بنابراین اگر برآورده نشدن این نیازها سبب مشکلات روانی شود، بی‌تردید برآورده شدن این نیازها نیز سبب بهبود سلامت روانی می‌شود (وانگ، لئو، جیانگ و سانگ^۹، ۲۰۱۷). ارضای نیازهای روانی پایه شرایط لازم برای رشد روان‌شناختی، انسجام‌یافتگی و بهزیستی شخص را فراهم می‌کنند و زیربنای طیف وسیعی از رفتارهای فرد را تبیین می‌کنند (تیان و هیوینر^{۱۰}، ۲۰۱۸). این نیازها جمع‌پذیر هستند. به طوری که اگر هر سه نیاز در یک فرد ارضا شده باشد، بهترین و اگر نتواند هیچ‌کدام را ارضا کند، بدترین حالت ممکن حاصل می‌شود (رحیمی‌نژاد و پاک‌نژاد، ۱۳۹۳).

پژوهش‌های زیادی ارتباط بین ارضای نیازهای روانی پایه را با مؤلفه‌های مختلف بررسی کرده‌اند. به عنوان مثال وانگ و رول‌اند^{۱۱} (۲۰۱۳) ارضای نیازهای روانی پایه را به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی گزارش کردند. هم‌چنین ان‌جی^{۱۲} و همکاران (۲۰۱۲) ارضای نیازهای روانی پایه را به عنوان پیش‌بینی‌کننده سلامت افراد معرفی کرده‌اند. هم‌چنین کاستد^{۱۳} و همکاران، ۲۰۱۱ (به نقل از قاسمی‌پور، بهرامی‌احسان، عباس‌پور قهرمان‌نژاد و پورشریفی، ۱۳۹۰) به این نتیجه دست یافتند که با افزایش میزان ارضای نیازهای روانی پایه، از شدت استرس در افراد کاسته می‌شود.

از سوی دیگر خانه، نخستین مکان زندگی افراد است و باید به گونه‌ای باشد که روح آرامش و تعادل را در اعضای خود ایجاد کند. وجود محیطی گرم، باروح و بالنده در خانواده، تکیه‌گاه مطمئنی برای اعضای خود است و سلامت روانی افراد را تضمین می‌کند (نوروزی، ۱۳۸۲). توجه به خانواده و تلاش در جهت رفع مشکلات و معضلات این سازمان بنیادی می‌تواند نویدبخش جامعه‌ای ارزشمند و متعالی باشد (موسوی، مرادی و مهدوی هرسینی، ۱۳۸۴). عملکرد خانواده به عنوان یکی از شاخص‌های مهم تضمین‌کننده کیفیت زندگی (قمری و خوشنام، ۱۳۹۰) و سلامت روانی خانواده و اعضای خانواده مطرح است (رحیمی‌نژاد و پاک‌نژاد، ۱۳۹۳) و می‌تواند یک عامل کلیدی در ایجاد انعطاف‌پذیری و کاهش خطرات فعلی و آینده مرتبط با رویدادهای ناگوار و شرایط نامناسب باشد (سیلبورن^{۱۴}، زوبریک^{۱۵}، دی‌مایو^{۱۶}، شیفراد^{۱۷} و گریفین^{۱۸}، ۲۰۰۶).

عملکرد خانواده در اصل اشاره به ویژگی‌های سیستمی خانواده دارد. به بیان دیگر عملکرد خانواده یعنی توانایی خانواده با هدف حفاظت از کل نظام خانواده جهت هماهنگی با تغییرات ایجادشده در طول زندگی، حل کردن تعارض‌ها، همبستگی بین اعضا و موفقیت در الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز بین افراد و اجرای مقررات و اصول حاکم بر نهاد خانواده. یکی از الگوهای مهم در زمینه بررسی عملکرد خانواده، الگوی عملکرد خانواده مک‌مستر است. این الگو توسط اپستاین، بالدوین و بیشاپ^{۱۹} (۱۹۸۳) در دانشگاه مک‌مستر مطرح شد. مدل مک‌مستر به ارزشیابی ازدواج‌ها و خانواده‌ها می‌پردازد. این مدل که مبتنی بر رویکرد

سیستمی است، ساختار، سازمان و الگوی تبادلی واحد زناشویی را توصیف می‌کند و اجازه می‌دهد که روابط خانوادگی یا زناشویی در یک طیف سطحی، از وضعیت سلامت تا اختلال شدید روانی مورد آزمایش قرار گیرد. مدل مک مستر ابعاد مهمی از عملکرد خانواده را که غالباً نمود بالینی پیدا می‌کنند، مورد توجه قرار می‌دهد (بوئر هون دی هان، هافکوست، اورینس، ساویر و زوبریک^{۲۰}، ۲۰۱۵).

این مدل شش بعد از عملکرد خانواده را مورد سنجش قرار می‌دهد؛ ۱. حل مسأله: این خرده‌مقیاس توانایی خانواده در حل مشکلات از قبیل مسائل عملی و روزمره زندگی مانند تهیه غذا، مسکن، پوشاک و تأمین بودجه خانواده در حد کفایت و نیز مشکلات عاطفی مثل خشونت یا عدم اعتماد بین اعضای خانواده را اندازه‌گیری می‌کند. ۲. ارتباط: این خرده‌مقیاس توانایی خانواده در تبادل اطلاعات، به خصوص ارتباطات کلامی و غیرکلامی به صورت آشکار و غیرآشکار یا صریح و غیرصریح را می‌سنجد. ۳. نقش‌ها: این خرده‌مقیاس الگوهای تکراری رفتار افراد خانواده را اندازه‌گیری می‌کند، به عبارت دیگر به رفتارهای توصیه‌شده و تکراری موجود در مجموعه‌ای از فعالیت‌های دوجانبه با سایر اعضای خانواده گفته می‌شود. ۴. آمیختگی عاطفی: در این خرده‌مقیاس مشارکت و درگیر بودن اعضای خانواده با یکدیگر به لحاظ عاطفی اندازه‌گیری می‌شود. این خرده‌مقیاس به درجه و کیفیت علاقه و نگرانی اعضای خانواده نسبت به هم مربوط است. ۵. کنترل رفتار: این خرده‌مقیاس قواعدی که خانواده بر اساس آن‌ها گذران امور می‌کند را می‌سنجد. هم‌چنین میزان تأثیری که اعضای خانواده بر یکدیگر دارند را بررسی می‌کند. ۶. پاسخگویی عاطفی: در این خرده‌مقیاس چگونگی واکنش عاطفی خانواده در روابطش مورد مطالعه قرار می‌گیرد و اینکه آیا خانواده توانایی ابراز عواطف مختلف را دارد یا خیر (رحیمی‌نژاد و پاک‌نژاد، ۱۳۹۳).

عملکرد مناسب خانواده می‌تواند به اعضای آن در کنار آمدن با شرایط نامناسب و زندگی ناگوار و استرس کمک‌کننده باشد. اختلال در کارکرد خانواده اعضای آن را دچار سردرگمی، نگرانی و مشکلات ارتباطی می‌سازد و سلامتی آن‌ها را به مخاطره می‌اندازد (قمری و خوشنام، ۱۳۹۰). نکته‌ای که زاده‌محمدی و ملک‌خسروی (۱۳۸۵) نیز بر آن تأکید زیادی داشتند و بر این باور بودند که وقتی الگوهای خانواده برای رسیدن به هدف سودمند باشند، خانواده از لحاظ کارکردی کارآمد و وقتی الگوهای خانواده برای رسیدن به هدف سودمند نباشد، خانواده ناکارآمد خواهد بود. توجه به مقوله مسئولیت‌پذیری و نقش محیط خانواده بر مسئولیت‌پذیری افراد و ارضای نیازهای روانی پایه افراد از اهمیت زیادی برخوردار است.

هم‌چنین جهت داشتن جامعه‌ای سالم توجه به عملکرد بهینه خانواده و مسئولیت‌پذیری امری ضروری است. از سوی دیگر در بین یکی از اقشار آینده‌ساز کشور، یعنی نوجوانان ضرورت این توجه بیش از پیش نمود پیدا می‌کند، یافته‌های پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان امور آموزشی و تربیتی کشور جهت داشتن جامعه‌ای سالم و رو به پیشرفت کمک نماید. لذا بر این اساس، چون هرگونه توجه به این گروه در آینده آنان و آینده کشور تأثیرات مهمی خواهد داشت، از این رو، این پژوهش درصدد است به این سؤال پاسخ گوید که آیا عملکرد خانواده و مؤلفه‌های آن (حل مسأله، ارتباطات، نقش‌ها، پاسخگویی عاطفی، درگیری عاطفی و کنترل رفتاری) با مسئولیت‌پذیری و ارضای نیازهای روانی پایه در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی ارتباط دارد؟

روش

روش پژوهش حاضر توصیفی پیمایشی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری دانش‌آموزان پسر دبیرستانی منطقه ۱ شهر تهران بودند که آمار آنان از آموزش و پرورش اخذ شد و تعداد آنان ۶۳۰۰ نفر اعلام شد که بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه ۳۶۲ نفر مشخص شد. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای به منظور نمونه‌گیری استفاده شد. در نمونه‌گیری خوشه‌ای واحد اندازه‌گیری فرد نیست، بلکه گروهی از افراد هستند که به صورت طبیعی شکل گرفته و گروه خود را تشکیل داده‌اند. این روش وقتی به کار می‌رود که فهرست کامل افراد جامعه در دسترس نباشد. به این منظور افراد را در دسته‌هایی خوشه‌بندی می‌کنند، سپس از میان خوشه‌ها نمونه‌گیری به عمل می‌آورند و زمانی به کار می‌رود که انتخاب گروهی از افراد امکان‌پذیر و آسان‌تر از انتخاب افراد در یک جامعه تعریف شده باشد. دلایل مختلفی برای استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای در این پژوهش وجود دارد. یکی این‌که بیش از ۲۰ مدرسه در منطقه ۱ شهر تهران وجود داشت که عملاً نمونه‌گیری از تمامی مدارس امکان‌پذیر نبود. در ضمن در این پژوهش منطقه ۱ مورد مطالعه قرار گرفت و در گزینش سعی شد که دانش‌آموزان از نظر وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده‌ها همسان باشند و از جهات شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز منطقه ۱ به تصادف از هر جهت جغرافیایی یک مدرسه و از هر مدرسه دو کلاس به تصادف انتخاب شوند. در ضمن پرسشنامه به روش خودایفایی توسط دانش‌آموزان تکمیل شد. روند اجرای کار بدین صورت بود که در ابتدا پروپوزال پژوهش حاضر توسط معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز به تصویب رسید و پس از اخذ معرفی‌نامه از آموزش و پرورش منطقه و بررسی موضوع پژوهش و پرسشنامه‌های پژوهش توسط آن معاونت، پژوهشگر با مراجعه به مدارس و انتخاب تصادفی کلاس‌ها در ابتدا ۱۵ دقیقه هدف از پژوهش حاضر را برای دانش‌آموزان تبیین نمود و ضمن اخذ رضایت‌نامه کتبی برای حضور در پژوهش از کسانی که تمایل به همکاری داشتند، خواست تا پرسشنامه‌های تحقیق را تکمیل نمایند. در پژوهش حاضر از سه پرسشنامه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد.

پرسشنامه سنجش عملکرد خانواده^{۲۱} (FAD): ابزار سنجش خانواده مک‌مستر (FAD) توسط ایستاین، بالدوین و بیشاپ (۱۹۸۳) بر پایه مدل مک‌مستر تهیه شده است. این پرسشنامه ۶۰ سؤال دارد و علاوه بر سنجش عملکرد خانواده، شش خرده‌مقیاس (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها، آمیختگی عاطفی، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) آن را نیز می‌سنجد.

حل مسأله: این خرده‌مقیاس توانایی خانواده در حل مشکلات از قبیل مسائل عملی و روزمره زندگی مانند تهیه غذا، مسکن، پوشاک و تأمین بودجه خانواده در حد کفایت و نیز مشکلات عاطفی مثل خشونت یا عدم اعتماد بین اعضای خانواده را اندازه‌گیری می‌کند.

ارتباط: این خرده‌مقیاس توانایی خانواده در تبادل اطلاعات به ویژه ارتباطات کلامی و غیرکلامی به صورت آشکار و غیرآشکار یا صریح و غیرصریح را می‌سنجد.

نقش‌ها: این خرده‌مقیاس الگوهای تکراری رفتار افراد خانواده را اندازه‌گیری می‌کند، به عبارت دیگر به رفتارهای توصیه‌شده و تکراری موجود در مجموعه‌ای از فعالیت‌های دوجانبه با سایر اعضای خانواده گفته می‌شود.

آمیختگی عاطفی: در این خرده‌مقیاس مشارکت و درگیر بودن اعضای خانواده با یکدیگر به لحاظ عاطفی اندازه‌گیری می‌شود. این خرده‌مقیاس به درجه و کیفیت علاقه و نگرانی اعضای خانواده نسبت به هم مربوط است.

کنترل رفتار: این خرده‌مقیاس قواعدی که خانواده بر اساس آن‌ها گذران امور می‌کند را می‌سنجد. هم‌چنین میزان تأثیری که اعضای خانواده بر یکدیگر دارند را بررسی می‌کند. پاسخگویی عاطفی: در این خرده‌مقیاس چگونگی واکنش عاطفی خانواده در روابطش مورد مطالعه قرار می‌گیرد و این‌که آیا خانواده توانایی ابراز عواطف مختلف را دارد یا خیر. ابزار سنجش خانواده با ضریب آلفای خرده‌مقیاس‌های خود از ۰/۷۲ تا ۰/۹۲ از همسانی درونی نسبتاً خوبی برخوردار است (رحیمی‌نژاد و پاک‌نژاد، ۱۳۹۳).

نمره کل پرسشنامه نشان‌دهنده عملکرد خانواده است. تمام پاسخ‌ها از یک تا چهار کدگذاری می‌شوند. نمره هر سؤال بین یک تا چهار خواهد بود. سؤالات هر بعد نیز با هم جمع شده و نشان‌دهنده عملکرد خانواده در آن بعد است و نمره بالاتر در این پرسشنامه نشانگر عملکرد سالم‌تر خانواده در بعد مربوطه است. زاده‌محمدی و ملک‌خسروی (۱۳۸۵) از طریق آلفای کرونباخ ضریب پایایی برای کل پرسشنامه را ۰/۷۱ و برای خرده‌مقیاس‌های حل مسأله ۰/۷۲۲، ارتباطات در خانواده ۰/۷۰، نقش‌ها و مسئولیت‌ها در خانواده ۰/۷۱، آمیختگی عاطفی در خانواده ۰/۷۳۶، کنترل رفتار در خانواده ۰/۶۶ و پاسخگویی عاطفی در خانواده را ۰/۷۱ گزارش کرده‌اند. در این پژوهش بعد از اجرای پایلوت پرسشنامه روی ۳۰ نفر از دانش‌آموزان ضریب پایایی از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد و برای کل پرسشنامه ۰/۷۳ و برای خرده‌مقیاس‌های حل مسأله ۰/۷۱، ارتباطات در خانواده ۰/۷۴، نقش‌ها و مسئولیت‌ها در خانواده ۰/۷۵، آمیختگی عاطفی در خانواده ۰/۷۱۴، کنترل رفتار در خانواده ۰/۷۱ و پاسخگویی عاطفی در خانواده ۰/۷۸ به دست آمد، از این رو پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت.

پرسشنامه مسئولیت‌پذیری: این پرسشنامه شامل ۵۰ سؤال است که مسئولیت‌پذیری نوجوانان را می‌سنجد. این پرسشنامه اولین بار در ایران توسط نعمتی (۱۳۸۷) هنجاریابی شد. اعتبار پرسشنامه توسط نعمتی (۱۳۸۷) برای پرسشنامه ۰/۸۷ به دست آمد که نشان از اعتبار مطلوب پرسشنامه تحقیق دارد. در این پژوهش بعد از اجرای پایلوت پرسشنامه روی ۳۰ نفر از دانش‌آموزان ضریب پایایی از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد و ۰/۸۰ به دست آمد، از این رو پایایی مورد تأیید قرار گرفت.

پرسشنامه ارضای نیازهای روانی دسی و رایان (۲۰۰۰): پرسشنامه ارضای نیازهای روانی توسط دسی و رایان (۲۰۰۰) تهیه شد و از آن برای سنجش رضایت از سه نیاز اساسی روان‌شناختی یعنی خودمختاری، احساس شایستگی و ارتباط با دیگران استفاده می‌شود. این مقیاس دارای ۲۱ سؤال است و شیوه پاسخگویی به سؤالات به صورت لیکرت هفت درجه‌ای از یک تا هفت نمره‌گذاری می‌شود. پس از ترجمه کامل سؤالات و بازنگری مجدد آن، در مطالعه مقدماتی که دسی و رایان (۲۰۰۰) روی ۴۰ نفر از نوجوانان انجام دادند، ضمن تأیید روایی صوری و محتوایی پرسشنامه، ضریب پایایی پرسشنامه را بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۴ گزارش کردند که نشان‌دهنده پایایی مناسب و محتوای مطلوب پرسشنامه است.

جواهری (۱۳۹۰) نیز ضریب پایایی را بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۷۲ برای این پرسشنامه گزارش کرد. در این پژوهش نیز بعد از اجرای پایلوت پرسشنامه روی ۳۰ نفر از دانش‌آموزان ضریب پایایی از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد و ۰/۷۸ به دست آمد، از این رو پایایی مورد تأیید قرار گرفت. در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و برای تحلیل داده‌های پژوهش از محاسبه ضریب همبستگی پیرسون، به منظور بررسی رابطه متغیرها و از مدل تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی متغیرها استفاده شد.

یافته‌ها

جدول ۱: توصیف متغیرهای تحقیق

انحراف معیار	میانگین	
۴۱/۰۳۲	۲۰۲/۰۴	عملکرد کلی خانواده
۶/۲۵۶	۱۷/۷۲	حل مسأله
۵/۴۰۸	۳۲/۴۵	ارتباط
۷/۸۶۵	۳۷/۷۶	نقش‌ها و مسئولیت‌ها
۵/۷۰۵	۲۳/۷۱	آمیختگی عاطفی
۷/۱۱۶	۲۹/۲۸	کنترل رفتار
۴/۳۱۱	۲۰/۲۲	پاسخگویی عاطفی
۳۱/۶۵	۱۶۹/۸۱	مسئولیت‌پذیری
۱۲/۱۰	۷۳/۴۵	ارضای نیازهای روانی پایه

میانگین نمره عملکرد خانواده دانش‌آموزان ۲۰۲/۰۴ از مجموع نمره ۳۰۰ بود و به عبارتی این یافته نشان می‌دهد عملکرد خانواده دانش‌آموزان متوسط رو به بالاست. در این پژوهش میانگین نمره مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان ۱۶۹/۸۱ از مجموع نمره ۲۵۰ بود که این یافته نشان می‌دهد میزان مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان متوسط رو به بالا بود. در این پژوهش میانگین نمره ارضای نیازهای روانی پایه در دانش‌آموزان ۷۳/۴۵ از مجموع نمره ۱۰۵ بود که این یافته نیز نشان می‌دهد نمره ارضای نیازهای روانی پایه متوسط رو به بالاست.

جدول ۲: همبستگی عملکرد خانواده و ابعاد آن با مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان

پاسخگویی عاطفی	کنترل رفتار	آمیختگی عاطفی	نقش‌ها	ارتباط	حل مسأله	عملکرد کلی خانواده	مسئولیت‌پذیری
۰/۸۶۲*	۰/۸۱۳*	۰/۶۹۹*	۰/۷۷۳*	۰/۷۷۴*	۰/۷۷۹*	۰/۸۶۰*	ضریب همبستگی
۰/۸۱۵*	۰/۸۳۲*	۰/۷۰۳*	۰/۷۹۱*	۰/۷۷۵*	۰/۸۰۳*	۰/۸۷۵*	ارضای نیازهای روانی پایه

* $p < 0.01$

همان‌طور که مندرجات جدول ۲ نشان می‌دهد، بین عملکرد کلی خانواده و مقیاس‌های شش‌گانه آن (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها، آمیختگی عاطفی، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) با مسئولیت‌پذیری، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته نشان می‌دهد با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت با بهبود عملکرد

خانواده و مقیاس‌های شش‌گانه آن (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها، آمیختگی عاطفی، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. همچنین نتایج نشان می‌دهد بین عملکرد کلی خانواده و مقیاس‌های شش‌گانه آن (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها، آمیختگی عاطفی، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) با ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته نشان می‌دهد با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت با بهبود عملکرد خانواده و مقیاس‌های شش‌گانه آن (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها، آمیختگی عاطفی، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

جدول ۳: آزمون رگرسیون بررسی تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان

ضریب تعیین	R	سطح معناداری	F	مربع میانگین	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۷۰۷	۰/۷۱۱	۰/۰۰۰	۲۱۶/۴۵۴	۴۱۸۸۳/۲۱۲	۷	۲۹۳۱۸۷/۴۸۷	مدل رگرسیونی
				۱۹۳/۴۹۴	۳۵۴	۶۸۴۹۷/۹۷۷	باقی‌مانده
					۳۶۱	۶۶۱۶۸۰/۴۶۴	مجموع

با توجه به مندرجات جدول شماره ۳ ملاحظه می‌شود سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، به این ترتیب مدل رگرسیونی بررسی تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان معنادار است، با توجه به ضریب تعیین، ۷۰ درصد تغییرات مدل توسط متغیرهای مستقل تبیین می‌شود. به عبارتی ۷۰ درصد تغییرات مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان از طریق مؤلفه‌های عملکرد خانواده قابل تبیین و پیش‌بینی هستند.

جدول ۴: میزان تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		Beta	خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۱	۸/۱۵۳		۴/۸۳۴	۳۹/۴۰۸	مقدار ثابت
۰/۰۰۱	۹/۳۱۴	۰/۴۶۴	۰/۲۵۲	۲/۳۴۸	حل مسأله
۰/۰۴۱	۲/۰۵۵	۰/۱۱۵	۰/۳۲۸	۱/۶۷۳	ارتباط
۰/۰۰۱	۳/۷۴۵	۰/۲۷۰	۰/۲۹۰	۱/۰۸۶	نقش‌ها و مسئولیت‌ها
۰/۰۳	۰/۴۸۱	۰/۰۲۷	۰/۳۱۵	۱/۱۵۲	آمیختگی عاطفی
۰/۰۰۹	۰/۵۳۹	۰/۰۳۷	۰/۳۰۹	۱/۱۶۶	کنترل رفتار
۰/۰۰۶	۲/۰۰۴	۰/۱۲۶	۰/۴۶۰	۱/۹۲۲	پاسخگویی عاطفی

با توجه به مندرجات جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود سطح معناداری تمامی متغیرها از ۰/۰۵ کمتر است. در نتیجه این یافته نشان می‌دهد مؤلفه‌های شش‌گانه (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها و مسئولیت‌ها، آمیختگی رفتار، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) پیش‌بینی‌کننده مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان هستند.

جدول ۵: آزمون رگرسیون بررسی تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر ارضای

نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان

ضریب تعیین	R	سطح معناداری	F	مربع میانگین	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۸۳۷	۰/۸۴۰	۰/۰۰۱	۲۶۵/۳۴۷	۶۳۴۵/۴۴۹	۷	۴۴۴۱۸/۱۴۳	مدل رگرسیونی
				۲۳/۹۱۴	۳۵۴	۸۴۶۵/۴۶۲	باقی‌مانده
					۳۶۲	۵۲۸۸۳/۶۰۵	مجموع

با توجه به مندرجات جدول شماره ۵ ملاحظه می‌شود سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، به این ترتیب مدل رگرسیونی بررسی تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان معنادار است و با توجه به ضریب تعیین ۰/۸۳۷، این یافته نشان می‌دهد ۸۳/۷ درصد تغییرات ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان از طریق مؤلفه‌های عملکرد خانواده قابل پیش‌بینی هستند.

جدول ۶: میزان تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر ارضای نیازهای

روانی پایه دانش‌آموزان

سطح معناداری	t	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		ضرایب استاندارد	B	
۰/۰۰۱	۱۴/۲۴۹		۲۴/۲۱۳	مقدار ثابت
۰/۰۰۱	۱۱/۴۶۶	۰/۵۲۵	۱/۰۸۹	حل مسأله
۰/۰۳۹	۲/۰۶۸	۰/۱۰۶	۰/۱۱۵	ارتباط
۰/۰۰۱	۳/۹۰۹	۰/۲۵۹	۰/۱۰۲	نقش‌ها و مسئولیت‌ها
۰/۰۰۶	۰/۸۵۰	۰/۰۴۴	۰/۱۱۱	آمیختگی عاطفی
۰/۰۱۳	۱/۵۰۴	۰/۰۹۶	۰/۱۰۸	کنترل رفتار
۰/۰۴۳	۰/۱۹۸	۰/۰۸۷	۰/۱۶۲	پاسخگویی عاطفی

با توجه به مندرجات جدول شماره ۶ ملاحظه می‌شود سطح معناداری تمامی متغیرها از ۰/۰۵ کمتر است. در نتیجه این یافته نشان می‌دهد مؤلفه‌های شش‌گانه (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها و مسئولیت‌ها، آمیختگی رفتار، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) پیش‌بینی‌کننده ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان هستند.

بحث و تفسیر

نتایج نشان داد بین عملکرد کلی خانواده و ابعاد عملکرد خانواده (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها و مسئولیت‌ها، آمیختگی رفتار، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) با مسئولیت‌پذیری ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و با بهبود عملکرد خانواده مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. به منظور بررسی سهم هر یک از مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان از آزمون رگرسیون استفاده شد و نتایج نشان داد مدل رگرسیونی بررسی تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان معنادار

است و ۷۰ درصد تغییرات مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان از طریق مؤلفه‌های عملکرد خانواده قابل پیش‌بینی هستند و مؤلفه‌های شش‌گانه (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها و مسئولیت‌ها، آمیختگی رفتار، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) پیش‌بینی‌کننده مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان هستند. روابط و عملکرد مناسب خانواده برای سلامتی فرد، خانواده و در نهایت جامعه ضروری است (والکر و شفر^{۲۲}، ۲۰۰۶). پیش از این مطالعات به این مهم اشاره کرده‌اند که خانواده به ویژه والدین نقش مهمی در مسئولیت‌پذیری فرزندان ایفا می‌کنند (اسکارتی، رایت، پاسکال و گاتیریز، ۲۰۱۵، ایقول، قودهمی، وانگ و کواک، ۲۰۱۶؛ وگتلین، ۲۰۱۶؛ سهیلی، ۱۳۸۷) که این یافته‌ها همسو با نتایج پژوهش حاضر است. خانواده تشکلی طبیعی است که الگوهای گوناگون، مرادوه را در گذر زمان به خدمت می‌گیرد. این الگوها ساخت خانواده را شکل می‌دهند و ضمن تعیین نقش اعضای خانواده، حیطة رفتار هر یک از اعضا را مشخص و تبادل نظر میان آن‌ها را تسهیل می‌کنند. بچه‌ها احساس مسئولیت را از والدین، مدرسه، دوستان و اجتماع می‌آموزند و با آموختن، این مهارت با ارزش را، تا آخر عمر حفظ کرده و این امر باعث موفقیت بیشتر آن‌ها در امور زندگی می‌شود. پس بهتر است مسئولیت‌پذیری را، از کودکی به بچه‌ها آموزش داد. خانواده‌هایی که اعضای آن روابط عاطفی بهتری با هم دارند و تعاملات‌شان بهتر است، مسئولیت‌پذیری در آن‌ها بیشتر است (دای و وانگ^{۲۳}، ۲۰۱۵). خانواده نخستین عامل مؤثر در ایجاد مسئولیت در افراد است. صاحب‌نظران بر این باورند که شیوه‌های مشارکتی از ابتدا، مشارکت در کارهای خانه، مدرسه، تحصیلات دانشگاهی، شغل و غیره یکی از روش‌هایی است که افراد مسئولیت بیشتری احساس می‌کنند و متعهدانه وظایف خود را انجام می‌دهند (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷) که این یافته نیز با نتایج پژوهش حاضر هم‌خوانی دارد و به نظر می‌رسد چنانچه نقش‌ها در خانواده به خوبی تعریف شده باشند و والدین به خوبی نقش‌های خود را در خانواده ایفا نمایند و کارهای خانه به شیوه مشارکتی همراه با فرزندان انجام گیرد، این مهم می‌تواند زمینه مسئولیت‌پذیری فرزندان را فراهم آورد. واگذار کردن برخی از امور شخصی و حتی کارهای خانه به نوجوانان با توجه به میزان توانمندی‌هایشان از جمله روش‌های مؤثر در آموزش و تقویت حس مسئولیت‌پذیری در آنان است. در این صورت است که آنان حس مشارکت و همکاری را تجربه می‌کنند و از این‌که می‌توانند مهارت‌هایشان را برای کمک به شما به کار گیرند، به خود می‌بالند و احساس مهم بودن می‌کنند. در زمینه عملکرد خانواده یافته‌ها نشان می‌دهد خانواده‌های عملکردی، مشکلات خود را به درجات و در زمان‌بندی‌های متفاوت حل می‌کنند. در واقع، خانواده منظومه‌ای باز است که اعضا به طور عاطفی به هم پیوسته‌اند، البته برای گسترش هویت فردی خود نیز تشویق می‌شوند. فضای چنین خانواده‌هایی مملو از عشق و پذیرش بدون قید و شرط است. در نتیجه، تعارض را تحمل می‌کنند و با میل و رغبت، درخواست کمک یکدیگر را اجابت می‌کنند که این مهم احساس مسئولیت را در بین اعضای خانواده افزایش می‌دهد (یوسلیانی، حبیبی و سلیمانی، ۱۳۹۱).

نتایج نشان داد بین عملکرد کلی خانواده با ارضای نیازهای روانی پایه ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد، به عبارتی این یافته نشان می‌دهد با بهبود عملکرد خانواده، ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. به منظور بررسی سهم هر یک از مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان از آزمون رگرسیون استفاده شد و نتایج نشان داد مدل رگرسیونی بررسی تأثیر مؤلفه‌های عملکرد خانواده بر ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان معنادار است و ۸۳/۷ درصد تغییرات ارضای

نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان از طریق مؤلفه‌های عملکرد خانواده قابل پیش‌بینی هستند و مؤلفه‌های شش‌گانه (حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها و مسئولیت‌ها، آمیختگی رفتار، کنترل رفتار و پاسخگویی عاطفی) پیش‌بینی‌کننده ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان هستند. رحیمی‌نژاد و پاک‌نژاد (۱۳۹۳) بر اساس نتایج پژوهش خود گزارش کردند با بهبود عملکرد خانواده، ارضای نیازهای روانی پایه در نوجوانان افزایش می‌یابد که این یافته نیز با نتایج پژوهش حاضر هم‌خوانی دارد. در تعاملات خانواده پاسخ‌های همه اعضا به هم مربوط هستند، این تأثیرات به صورت مستقیم و غیرمستقیم عمل می‌کنند. تأثیرات مستقیم در تعاملات خانواده به این صورت مشاهده می‌شود که ارتباط محبت‌آمیز و صبورانه، پاسخ‌های حمایتی و مسالمت‌آمیز را فرامی‌خواند و تندی و ناشکیبایی، رفتار خشم‌آگین و تضادورزی را برمی‌انگیزد. طبیعی است در چنین خانواده‌ای که تنش‌های کمتری وجود دارد و ارتباطات مناسبی بین والدین با یکدیگر و با فرزندان وجود داشته باشد، فرزندان احساس خودمختاری و شایستگی بیشتری داشته و بهتر می‌توانند با دیگران ارتباط مناسبی برقرار کنند که این مهم می‌تواند به ارضای نیازهای روانی پایه در آن‌ها بینجامد. مطالعات نشان داده‌اند کارکرد بهینه خانواده، عامل بسیار تأثیرگذار در شکوفایی، رشد و پیشرفت اعضای خانواده است (قمری و خوشنام، ۱۳۹۰ و زاده‌محمدی و ملک‌خسروی، ۱۳۸۵). کارکرد اصلی خانواده برآوردن نیازهای فردی اعضای خانواده است و این مسأله یکی از تعیین‌کننده‌های عملکرد سالم نهاد خانواده به شمار می‌رود (بهبودی و همکاران، ۱۳۸۸). کوروش‌نیا و لطیفیان (۱۳۹۰) نیز گزارش کردند الگوهای ارتباطات خانواده با ارضای نیازهای روان‌شناختی پایه در ارتباط است که این یافته هم‌راستا با نتایج پژوهش حاضر است.

پژوهش در اجرا با محدودیت‌هایی روبه‌رو بوده است. نتایج به دست آمده محدود به دانش‌آموزان پسر دبیرستانی است، بنابراین تعمیم نتایج به دیگر گروه‌ها مستلزم اجرای پژوهش‌های بعدی است. یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر، مربوط به نوع روش پژوهش است. این پژوهش به روش همبستگی صورت گرفته است و در تحقیقات همبستگی پژوهشگر قادر به تعیین روابط علت و معلول متغیرها نیست و نمی‌تواند در مقایسه با پژوهش‌های آزمایشی در مورد تفاوت متغیرها صحبت کند یا علت را کشف کند. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آتی از روش آزمایشی به منظور تعیین روابط علت و معلول، تفاوت‌های متغیرها یا کشف علت‌ها استفاده کنند. به منظور تعمیم‌دهی بیشتر نتایج، در پژوهش‌های بعدی، پیشنهاد می‌شود متغیرهای جمعیت‌شناختی هم‌چون جنسیت، سن، سطح طبقاتی - اقتصادی خانواده نیز مورد ارزیابی قرار گیرند و در مورد آزمودنی‌ها هم‌تاسازی صورت گیرد. پیشنهاد می‌شود که این موضوع پژوهشی روی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی نیز انجام شود و تفاوت‌ها در جنسیت نیز بررسی شود. هم‌چنین پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های عملکرد خانواده، ارضای نیازهای روانی پایه و مسئولیت‌پذیری در دختران و پسران دبیرستانی مقایسه شود. این پژوهش با روش کمی انجام شد، پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی از طریق روش کیفی هم‌چون مصاحبه عمیق با صاحب‌نظران و نیز برگزاری بحث‌های گروهی متمرکز با دانش‌آموزان و صاحب‌نظران و متخصصان علوم تربیتی این مهم بررسی شود. هم‌چنین با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش و ارتباط مثبت و معنادار بین عملکرد خانواده با مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌گردد تربیت فرزندان به گونه‌ای صورت گیرد که آنان وابستگی کمتری به دیگران داشته باشند، به عبارتی در تربیت آن‌ها استقلال و خودمختاری‌شان بیشتر مورد توجه قرار گیرد. مشورت والدین با فرزندان، برقراری

ارتباط دوستانه والدین با فرزندان نیز می‌تواند زمینه مسئولیت‌پذیری بهتر در خانواده‌ها را فراهم آورد. اعتماد دوطرفه والدین و فرزندان در کنار این دو مهم نیز می‌تواند سبب ایجاد جو مساعدی در خانواده شود که چه‌بسا این رویه هم در مسئولیت‌پذیری فرزندان تأثیرگذار است. پرهیز از سرزنش و نکوهش فرزندان می‌تواند عامل مهمی در کسب اعتماد به نفس آن‌ها، هم‌چنین بستر ساز مسئولیت‌پذیری بیشتر فرزندان شود. ابراز محبت از سوی والدین به فرزندان و توجه مطلوب به آنان از دوران کودکی نیز بر این مهم تأثیرگذار است. هم‌چنین مشارکت دادن فرزندان در کارهای خانه و نیز تشویق و ترغیب فرزندان به انجام کارهای گروهی در منزل و با دوستان خود می‌تواند مسئولیت‌پذیری را در آنان افزایش دهد. از این رو پیشنهاد می‌گردد، در این زمینه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های متولی هم‌چون وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و صدا و سیما، سرای محله و شهرداری‌ها آموزش‌هایی را برای والدین در نظر بگیرند تا این مهم سبب تربیت نسلی مسئولیت‌پذیر و خانواده‌هایی با بنیان عاطفی مستحکم گردد.

باید این نکته را گوشزد کرد که والدین الگوی فرزندان هستند و اگر خودشان الگوی خوبی در مسئولیت‌پذیری باشند، می‌توانند انتظار داشتن فرزندان مسئولیت‌پذیر را داشته باشند. به مسئولان و دست‌اندرکاران نظام آموزشی پیشنهاد می‌شود که جهت افزایش توانمندی‌های دانش‌آموزان کارگاه‌های آموزشی یا کلاس‌های آموزشی برای این گروه برگزار نمایند. پیشنهاد می‌گردد که معلمان و مربیان مهارت‌های زندگی را از دوران کودکی و سنین دبستان به افراد بیاموزند و به آن‌ها جهت برقراری ارتباط سالم با دیگران کمک کنند، چراکه این مهم می‌تواند به ارتقای عملکرد خانواده و در نهایت ارتقای سلامت روان آنان در دوران بزرگسالی بینجامد. پیشنهاد می‌گردد در مدارس شیوه‌های مناسب تربیتی به والدین دانش‌آموزان آموزش داده شود و نحوه برخورد صحیح با دانش‌آموزان و نیز کارکرد مناسب خانواده برای آنان تشریح شود تا آنان بتوانند به نحو مناسب‌تری جوابگوی نیازهای فرزندان خود باشند. در این زمینه به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان امور تربیتی نیز پیشنهاد می‌گردد برنامه‌های آموزشی را در همین راستا به صورت رایگان برای والدین و خانواده‌ها در نظر بگیرند و با مشارکت نهادهای عمومی هم‌چون شهرداری‌ها و رسانه‌ها؛ به ویژه رسانه ملی گامی مهم در این زمینه برداشته شود.

پی‌نوشت‌ها

1. MacLeod, J.	16. De Maio
2. Escartí, A., Wright, P. M., Pascual, C., & Gutiérrez, M.	17. Shepherad
3. El Ghou, S., Guedhami,., Wang, H., & Kwok, C. C.	18. Greeffin
4. Voegtlin, C.	
5. Self-determination theory	19. Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S.
6. Deci & Ryan	
7. Jang, H., Kim, E. J., & Reeve, J.	Boterhoven de Haan, K. L., Hafekost
8. Lovell, G. P.	20. J., Lawrence, D., Sawyer, M. G., & Zubrick, S. R.
9. Wang, R., Liu, H., Jiang, J., & Song, Y.	
10. Tian, L., & Huebner, E. S.	

11. Wong, M & Rowland, S. E
12. Ng Johan Y.
13. kosterd
14. Silborn
15. Zubrick, S.
21. McMaster Family Assessment Device (FAD)
22. Walker, R., & Shepherd, C
23. Dai, L., & Wang, L.

منابع

- بهبودی، م.، هاشمیان، ک.، پاشا شریفی، ح.، و نوایی‌نژاد، ش. (۱۳۸۸). پیش‌بینی کارکرد خانواده بر اساس ویژگی‌های شخصیتی زوجین. *اندیشه و رفتار*، ۳ (۱۱)، ۶۶-۵۵.
- جواهری، ج. (۱۳۹۰). *رابطه بین ارضاء نیازهای روانی پایه با انگیزش پیشرفت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی*. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- رحیمی‌نژاد، ع.، و پاک‌نژاد، م. (۱۳۹۳). *رابطه عملکرد خانواده و نیازهای روان‌شناختی با سلامت روانی نوجوانان*. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱۰ (۳۷)، ۱۱۱-۹۹.
- زاده‌محمدی، ع.، و ملک‌خسروی، غ. (۱۳۸۵). *بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان‌سنجی و اعتباریابی مقیاس سنجش کارکرد خانواده*. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۲ (۵)، ۸۹-۶۹.
- سهیلی، ه. (۱۳۸۷). *بررسی رابطه خودشکوفایی با مسئولیت‌پذیری، جایگاه مهار و خلاقیت در بین دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی شهرستان اهواز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی اهواز.
- قاسمی‌پور، ی.، بهرامی، ا.، عباس‌پور، ه.، قهرمان‌نژاد، س.، و پورشریفی، ح. (۱۳۹۰). *اثربخشی مصاحبه انگیزشی بر ارضای نیازهای بنیادی روان‌شناختی در بیماران عمل باز عروق کرونر قلب*. *مجله روان‌شناسی بالینی*، ۳ (۲)، ۵۳-۴۳.
- قمری، م.، و خوشنام، آ. (۱۳۹۰). *بررسی رابطه عملکرد خانواده اصلی و کیفیت زندگی در بین دانشجویان*. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۷ (۲۷)، ۳۵۴-۳۴۳.
- کوروش‌نیا، م. و لطیفیان، م. (۱۳۹۰). *بررسی رابطه بین ابعاد الگوهای ارتباطات خانوادگی - دانشگاهی و گرایش‌های تفکر انتقادی دانشجویان با واسطه‌گری ارضای نیازهای روان‌شناختی پایه*. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۷ (۲۸)، ۵۱۹-۴۹۳.
- موسوی، ر.، مرادی، ع.، و مهدوی‌هرسینی، آ. (۱۳۸۴). *بررسی اثربخشی خانواده‌درمانی ساختاری در بهبود عملکرد خانواده و تقویت رضایت زناشویی در خانواده‌های مبتلا به اختلال جدایی*. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱ (۴)، ۳۳۵-۳۲۱.
- مهدوی، آ.، عنایتی، م. و نیسی، ع. (۱۳۸۷). *بررسی اثربخشی آموزش مسئولیت‌پذیری بر عزت نفس دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه*. *یافته‌های نو در روان‌شناسی*، ۳ (۹)، ۱۲۹-۱۱۵.
- نعمتی، پ. (۱۳۸۷). *تهیه و هنجاریابی آزمون مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر تهران در دو بعد شخصی و اجتماعی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- نوروزی، و. (۱۳۸۲). *تأثیر سبک‌های رفتاری خانواده بر وضعیت روانی دانش‌آموزان و نگرش آنان به روابط انسانی در مدرسه*. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۶ (۲)، ۵۶-۳۱.
- یوسلیانی، غ.، حبیبی، م.، و سلیمانی، آ. (۱۳۹۱). *رابطه رفتار مطلوب انضباطی با عملکرد خانواده، منبع کنترل و عزت نفس دانش‌آموزان*. *روان‌شناسی مدرسه*، ۱ (۲)، ۱۳۴-۱۱۴.

- Behboodi, M., Hashemian, K., Pasha Sharifi, H. And Nawabinejad, Sh. (2009). Predicting Family Function Based on Couples Personality Traits. *Andishev va rafter*.3(11):55-66.
- Boterhoven de Haan, K. L., Hafekost, J., Lawrence, D., Sawyer, M. G., & Zubrick, S. R. (2015). Reliability and validity of a short version of the general functioning subscale of the McMaster Family Assessment Device. *Family process*, 54(1), 116-123.

- Dai, L., & Wang, L. (2015). Review of family functioning. *Open Journal of Social Sciences*, 3(12), 134-141.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-268.
- El Ghouli, S., Guedhami,., Wang, H., & Kwok, C. C. (2016). Family control and corporate social responsibility. *Journal of Banking & Finance*, 73(1), 131-146.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of marital and family therapy*, 9(2), 171-180.
- Escartí, A., Wright, P. M., Pascual, C., & Gutiérrez, M. (2015). Tool for Assessing Responsibility-based Education (TARE) 2.0: Instrument revisions, inter-rater reliability, and correlations between observed teaching strategies and student behaviors. *Universal Journal of Psychology*, 3(2), 55-63.
- Ghamari, M., Khoshnam, A. H. (2011). The Relationship of Original Family Function and Quality of Life among Students. *Journal of Family Research*.7(27):343-354.
- Ghasemi-pour, Y., Bahrami-Ehsan, H., ghahramanloo-Nejad, S., Pour-Sharifi, H., (2011). The Effectiveness of Motivational Interviewing on Satisfying Basic Psychological Needs of the Patients under Coronary Artery Bypass Grafting (CABG). *Journal of Clinical Psychology*.3(2):43-53.
- Jang, H., Kim, E. J., & Reeve, J. (2016). Why students become more engaged or more disengaged during the semester: A self-determination theory dual-process model. *Learning and instruction*, 43(3), 27-38.
- Javaheri, j. (2011), the relationship between the satisfaction of basic psychological needs with the motivation of academic achievement and academic achievement. Master's Thesis, University of Tehran.
- Kouroshnia, M., Latifian, M. (2012). the Relationship between Dimensions of Family/Teachers Communication Patterns and Students' Critical Thinking Dispositions with the Mediation of Basic Psychological Needs Satisfaction. *Journal of Family Research*.7(28):493-519.
- Lovell, G. P., Gordon, J. A., Mueller, M. B., Mulgrew, K., & Sharman, R. (2016). Satisfaction of Basic Psychological Needs, Self-Determined Exercise Motivation, and Psychological Well-Being in Mothers Exercising in Group-Based Versus Individual-Based Contexts. *Health care for women international*, 37(5), 568-582.
- MacLeod, J. (2018). Professional Responsibility in an Age of Alternative Entities, Alternative Finance, and Alternative Facts. *Transactions: The Tennessee Journal of Business Law*, 19(1), 227-259.
- Mahdavi, A., Enayati, M., & Nissi, ah. (2008).The effect of responsibility training on boys Self-esteem at high school level. *Journal of social psychology*, 3(9):115-129.
- Mousavi, R., Moradi, A., and Mahdavi Harsini, A. (2005).effect of structural family therapy on improving family Performance and enhancing marital satisfaction in family with disruption. *Journal of Family Research* .1(4):321-335.
- Nemati, P. (2008). preparation and standardization of accountability test of tehran secondary school students in two dimensions: personal and social. Master's Thesis. Allameh Tabataba'i University.
- Ng Johan Y. Y. Ntoumanis Nikos, Thøgersen-Ntoumani Cecilie, Deci E. L. Ryan R. M. Duda J. L. Williams G. C.(2012). Self-Determination Theory Applied to Health Contexts A Meta-Analysis. *Perspectives on Psychological Science* 7(4), 325-340.
- Nowruzi, v. (2003), The Impact of Family's Behavior Styles on the Students' Mental Conditions and Their Viewpoint on Human Relations at School, *Quarterly Journal of Educational Innovations*, 6 (2), 31-56..

- Rahiminezhad, A, Paknejad, M , (2014).The Relationship Between Family Functioning and Psychological Needs with Adolescents' mental Health. *Journal of Family Research* 10(1): 99 -111.
- Silborn, S., Zubrick, S., De Maio, J., Shepherad, C., & Greeffin, J. (2006). The western Australian Aboriginal child health survey: Strengthening the capacity of Aboriginal children, families and communities. *Perthicurtin University of technology and telethon institute for child health research* [On- line].Available:www.childhealthresearch.com.au/waachs/publications
- Soheili, e. (2008). investigating self-Corruption relationship with responsibility, positioning and creativity among graduate students in Ahwaz. Master thesis, Islamic Azad University of Ahvaz.
- Tian, L., & Huebner, E. S. (2018). The Effects of Satisfaction of Basic Psychological Needs at School on Children's Prosocial Behavior and Antisocial Behavior: The Mediating Role of School Satisfaction. *Frontiers in Psychology*, 9(17), 548-558.
- Voegtlin, C. (2016). What does it mean to be responsible? Addressing the missing responsibility dimension in ethical leadership research. *Leadership*, 12(5), 581-608.
- Walker, R., & Shepherd, C. (2006). Strengthening aboriginal family functioning: What works and why? Telethon institute for child health research[Online].Available: www.aifs.gov.au/afrc/pubs/briefing/b7pdf/b7.pdf.
- Wang, R., Liu, H., Jiang, J., & Song, Y. (2017). Will materialism lead to happiness? A longitudinal analysis of the mediating role of psychological needs satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 105(1),312-317.
- Wong, M. M., & Rowland, S. E. (2013). Self Determination and Substance Use: Is Effortful Control a Mediator?. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 37(6), 1040-1047.
- Yoselyani Gh., Habibi M ., Soleymani E.(2012). The Relationship Between Discipline Desired Behavior and Family Functioning, Locus of Control and Self-Esteem of Students, *Journal of school psychology*, 1(2):114-134.
- Zadehmohamadi, A., Malek khosravi, G. (2006). Preliminary Study of Psychometric Properties and Validation of Family Assessment Device (FAD). *Journal of Family Research*.2(5):69-89.